

BİR SUSUŞ USTALIĞI: FRIEDRICH NIETZSCHE’NİN FELSEFESİNDE ‘SESSİZLİK’ KAVRAMININ METİNLERARASI BİR OKUMASI

Ahmet ÖZCAN*

A MASTERY IN SILENCE: AN INTERTEXTUAL READING OF THE CONCEPT OF ‘SILENCE’ IN FRIEDRICH NIETZSCHE’S PHILOSOPHY

Öz

Aristoteles’in insanı “konuşan hayvan” olarak gören bakış açısından hareketle Friedrich Nietzsche’nin “insanı aşma” amacı “dili aşma” amacı şeklinde yeniden yorumlanmalıdır. Nietzsche, dili dille aşmak için susma kabiliyetinin merkezi bir rol oynadığı yeni bir konuşma bulmuştur. Nietzsche’yi bir ‘kentaur’dan bir ‘yalıçapkını’na çeviren, yani sanatın, bilimin ve felsefenin melez bir konuşmasının sözcüsünden sonsuz dinginlik içinde hayatın derin ıstırabını ve neşesini şakıyan bir deniz kuşuna dönüştüren onun sessizlik ustalığıydı. Bu makale, Nietzsche’nin yazılarındaki “sessizlik” (*Schweigen*) kavramının metinlerarası bir okuması yoluyla filozofun dilin aşılması amacıyla esaslı öneme sahip farklı sessizlik türlerini ortaya koymayı ve sadece ne hakkında konuşmadığını değil, aynı zamanda konuşmasında nasıl sustuğunu da göstererek onun “sessiz konuşma”nın temel niteliklerini açıklamayı amaçlamaktadır. Susuşun köle ve efendi ahlaklarına ait iki ana türü birbirinden ayrıldıktan sonra Nietzsche’nin “kış uykusu” ve “tefekür” olarak kavramsallaştırdığı “çileci sessizliği” dili aşma amacıyla nasıl uyguladığı gösterilmekte, felsefesi karşısında çağdaşlarının benimsediği sessizlik ile dönemin siyaseti hakkındaki düşmanca suskunluğu ele alınmaktadır. Nietzsche’nin öznel, kısa ve öz, yumuşak ve yüksekte konuşma üslubunu irdeleyen bu makale, “aynının bengi dönüşü” fikrinde en mükemmel ifadesini bulan sessiz konuşmasının felsefesinin metafizik yanına denk düşüğünü iddia etmektedir.

* İstanbul Gedik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi, ahmet.ozcan@gedik.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9958-1746.

Anahtar Kelimeler: ayının bengi dönüşü, çilecilik, dil, hınç, kış uykusu, konuşma, intikam, Nietzsche, sessizlik, tefekkür.

Abstract

From Aristotle's view of man as the "speaking animal", Friedrich Nietzsche's task of "overcoming man" must be reinterpreted as that of "overcoming language". To overcome language via language, Nietzsche came up with a new speech in which the ability to keep silent plays a central role. Nietzsche's mastery of silence transformed him from a 'centaur' into a 'halcyon', from a speaker of a hybrid speech of art, science, and philosophy into a seabird singing the profound agony and joy of life in infinite tranquility. Through an intertextual reading of the concept of "silence" (*Schweigen*) in Nietzsche's writings, this article aims to reveal different types of silence that are of pivotal significance in the philosopher's task of overcoming language and to set forth the main characteristics of his "silent speech" by demonstrating not only about what he did not speak but also how he kept silent in his speech. After separating the two major types of keeping silent belonging to slave and master moralities, it is demonstrated how Nietzsche practiced the "ascetic silence", conceptualized as "hibernation" and "contemplation", to overcome language, while his hostile silence about the silence of his contemporaries against his philosophy and the politics of the period are discussed. Examining Nietzsche's style of speaking subjectively, briefly, softly, and loftily, this article claims that his silent speech, which finds its most perfect expression in the idea of "the eternal recurrence of the same", corresponds to the metaphysical side of his philosophy.

Keywords: asceticism, contemplation, eternal recurrence of the same, hibernation, language, Nietzsche, resentment, revenge, silence, speech.

***

Giriş

En sessiz sözcüklerdir fırtınayı getiren.
Güvercin adlarıyla gelen düşünceler yönlendirir dünyayı.¹
Friedrich Nietzsche

Friedrich Nietzsche'nin felsefesinde içerik ile biçim birbirinden ayrı düşünülemez. Daha doğru bir ifadeyle Nietzsche'nin felsefesini meydana getiren şey, en az içerdiği fikirler kadar bunların ortaya koyulduğu renk, eda, üsluptur; onun kendine has bir konuşması, bir sesi, yazılarının bir ritmi, melodisi, müziği vardır.² Yazılarındaki bazı pasajlar, filozofun barok tarzını andıran “büyük üsluba” (*grand style*) sahip olduğu izlenimini uyandırır. Bunlar, okuyucusunu memnun etmeyi veya ikna etmeyi değil, ahlaki ideallere saldırarak (*sacrilege*) korkutmayı ve emretmeyi amaçlayan heybetli bir dille yazılmıştır. “Tanrı öldü” kavramsallaştırmasının ilk kez dile getirildiği *Neşeli Bilim*'in “Deli” başlıklı bölümü bu üsluba iyi bir örnektir:

Tanrı öldü. Tanrı ölü olarak kalmaya devam ediyor. Ve onu biz öldürdük. Kendimizi nasıl avutacağız, biz tüm katillerin katilleri? Bıçaklarımızın altında kanayarak can verdi dünyanın bugüne dek sahip olduğu en kutsal ve en kudretli şey: Bu kanı kim silecek üzerimizden? Hangi su temizlemeyebilir bizi? Hangi kefaret bayramlarını, hangi kutsal oyunları icat etmemiz gerekecek? Fazla büyük değil mi bizim için bu eylemin büyüklüğü? Sırf ona layık görünmek için bizim kendimizin tanrı olmamız gerekmez mi?³

Yine de bu üslup, Nietzsche'nin felsefesinin yalnızca yıkıcı, büyübozucu gücünü temsil eder. Nietzsche, yıkım ve büyübozum aşamasından sonra inşa etmeye ve yaşamı yeniden büyülemeye girişir. Üslubu, “bir durumu, pathosun bir iç gerilimini işaretlerle ve bu işaretlerin temposuyla *iletme*” olarak tanımlayan Nietzsche, iç gerilimlerinin “olağanüstü çeşitliliği” sayesinde sayısız biçimsel olanağa sahip olduğunu söyler.⁴ Zira felsefesinin

---

¹ Friedrich Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, çev. Thomas Common (New York: Dover Publications, 1999), II: “The stillest Hour”, 101. İngilizce kaynaklardan yapılan tüm atıfların çevirisi yazara, atıflardaki tüm italik vurgular Nietzsche'ye aittir.

² Nietzsche'nin felsefesini üslup olarak ele alan bir makale için bknz: Babette E. Babich, “Self-Deconstruction: Nietzsche's Philosophy as Style”, *Soundings: An Interdisciplinary Journal*, Sayı 73/1 (1990): 105–116.

³ Friedrich Nietzsche, *The Gay Science*, çev. Walter Kaufmann (New York: Random House, 1974), §125, 181. Nietzsche, *Ecce Homo*'da büyük üslubun ilk kez kendisi tarafından keşfedildiğini yazar: “Yüce, insanüstü tutkunun mahşeri dalgalarını ifade eden *büyük* ritim sanatı, zincirleme tümcelere dayalı *büyük üslup* ilk kez benim tarafımdan keşfedildi”. Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo*, çev. Duncan Large (New York: Oxford University Press, 2007), “Books” §4, 41.

⁴ *A.g.e.*, “Books” §4, 40–41.

bu yapıcı, büyüleyici aşamasında çeşitli belagat tekniklerine başvurur. Örneğin Kathleen Higgins, Nietzsche'nin kafiyeleri ve hatta duaları—yalnızca bunların manipülatif gücüne ışık tutmak için değil, aynı zamanda felsefesini okurlarının zihinlerine kazımak için de—kullanmaktan çekinmediğini örneklerle göstermektedir.⁵ Daha önemlisi filozofun sesi, bu aşamada yumuşar, yavaşlar, dinginleşir. Nietzsche, *Ecce Homo*'da *Böyle Buyurdun Zerdüşt* adlı eseri hakkında şöyle yazar:

Bir “peygamber” değildir, dinlerin kurucuları denilen hastalığın ve güç istencinin o dehşetli karşılımları değildir burada konuşan. Onun bilgeliliğinin anlamına acınası bir haksızlık yapmamak için her şeyden önce bu ağızdan çıkan eda, halsiyon eda doğru *duyulmalıdır*.⁶

Nietzsche, Zerdüşt'ü duymamızı isterken bizi çözümsel (*analytical*) değil müzikal bir deneyime davet eder. “Halsiyon eda”nın, “kelimelerle ifade edilemez melankolik bir melodi”nin Zerdüşt'ün ruhunu oluşturduğunu söylerken benzetme yapmaz.⁷ Aksine kelimededen ve imgeden önce gelen müzikal bir duruma, her şeyden önce bir sessizlik istencini içeren “Dionysoscu melodi”ye atıf yapar. Gary Peters, Nietzsche'yi konuşmayı bırakıp bir kuş gibi—dinlenmek için değil içten gelen bir gereklilikten ötürü—şakıtan bu Dionysoscu melodinin sessizliği konuşmaya kattığını vurgular.⁸ Martin Heidegger de Zerdüşt'ün “aynının bengi dönüşü” fikrini özümseedikten sonraki “muazzam dinginliği”ni “dilin en derin özüne denk düşen ... söyleyen sessizlik” olarak tarif eder.⁹ İşte Nietzsche'nin yazılarındaki “sessizlik” (*Schweigen*) kavramının metinlerarası bir okumasına dayanan bu makalede filozofun, susuşun merkezi bir rol oynadığı yeni bir konuşma bulduğu savunulacaktır. Nietzsche, henüz 1870'de kaleme aldığı bir mektupta şunu söyler: “Şimdi içimde bilim, sanat ve felsefe öyle büyüyor ki bir gün kentaurlar doğuracağım”.¹⁰ Nietzsche'yi bir ‘kentaur’dan bir ‘yalıçapkını’na (*halcyon*) çeviren, yani sanatın, bilimin ve felsefenin melez bir

⁵ Kathleen Higgins, “Nietzsche’s Nursery Rhymes”, *Historical Reflections*, Sayı 21/3 (1995): 400, 415.

⁶ Nietzsche, *Ecce Homo*, P §4, 4.

⁷ *A.g.e.*, “Books” Z §1, 65; §4, 69; §6, 72. Nietzsche'nin “halsiyon edaları”na odaklanan bir makale için bkz: Gary Shapiro, “The Halcyon Song as Birdsong”, *A Nietzschean Bestiary* içinde, haz. Christa Davis Acampora ve Ralph R. Acampora, (MD: Rowman and Littlefield, 2004), 83–88.

⁸ Gary Peters, “The Double Stillness: Speech, Silence and Musicality in Nietzsche”, *Journal of Nietzsche Studies*, Sayı 2 (1991): 12.

⁹ Martin Heidegger, “Tragedy, Satyr-Play and Telling Silence in Nietzsche’s Thought of Eternal Recurrence”, çev. David Farrell Krell, *boundary 2*, Sayı 9/10 (1981): 38.

¹⁰ (alıntılanan) Jeremiah Alberg, “Listening to Nietzsche”, *Revista Portuguesa de Filosofia*, Sayı 57 (2001): 64.

konuşmasının sözcüsünden sonsuz dinginlik içinde hayatın derin ıstırabını ve neşesini şakiyan bir deniz kuşuna dönüştüren onun sessizlik ustalalığıdır.

Nietzsche'nin "sessiz konuşması"nı tahlil etmeden önce onun dilin aşılması amacıyla esaslı öneme sahip olan farklı sessizlik türlerini ortaya koymak gerekir. Her şeyden önce susuşun efendi ve kle ahlaklarına ait iki ana türü birbirinden ayrılmalıdır. Birinci bölümde Nietzsche'nin "intıkamın ve gazezin konuşması" olarak lanetlediği kle ahlakına ait susuş türü ele alınmakta, hınc dolu insanın edilgen susuşu ile Hristiyan ahlakı arasında bağlantı kurulmaktadır. İkinci bölümden itibaren efendi ahlakına ait etkin susuş türleri tahlil edilmektedir. Toplulukların konuşmayı ve sessizliği nasıl düzenlediği sorusu üzerinden Nietzsche'nin, sessiz istencin gücünü ortaya koyan "Stoacı sessizlik" ile dilin terbiye edilmesini amaçlayan "Pythagorasçı sessizliğe" verdiği kıymet vurgulanmıştır. Sonuç olarak filozofun bazı dinlerdeki "mutlak sessizlik" idealini hiçlik istenci olarak ele almasına rağmen kendisinin de başta "ileci sessizlik" olmak üzere çileci teknikleri insanı/dili aşma amacı için benimsediği gösterilmektedir. Bu bölüm, Nietzsche'nin "kış uykusuna yatma" olarak kavramsallaştırdığı çileci sessizliği insanların arasında nasıl uyguladığını tartışarak tamamlanmaktadır. nc bölümde yine bir çileci sessizlik türü olan "tefekkr" incelenmekte, Nietzsche'nin şehrin gürültüsünden tefekkrnn sessizliğine kaçışı anlatılmaktadır. Tefekkr sayesinde Nietzsche, doğanın sessizliğini duyar ve doğayı takip ederek konuşmayı unuttur. Ancak dilin bir hata ve aldatmaca olduğunu bilmesine rağmen susmanın çözüm olmadığını, yeni bir hatanın, daha dürüst bir aldatmacanın, ölümün sessizliğine karşı yaşamın civıltısını savunan yeni bir bylemenin gerekliliğini kavrar. Aynının bengi dönüşü fikri, bu tefekkrn sonucunu ortaya çıkan bir bylemedir. Uzun süre susmuş, susuşu hakkında dahi susmuş, susuşunu konuşmasının arkasına saklamış bir münzevi, çileci filozof olarak artık susmaya/dinlemeye tahammülü kalmamıştır. Sustukça en sessiz olanı, kendi kaosunu duymuş ve ona bir uyum vermesini sağlayan yeni bir konuşmaya kavuşmuştur. İşte makalenin üçüncü bölümünde Nietzsche'nin sessiz konuşmasının temel nitelikleri ortaya konulmuştur. Bu konuşma "znel", "kısa ve öz", "yumuşak" ve "yüksekte" konuşmadır. "Nietzsche'nin Sessizliği" adlı sonuç bölümünde ise Nietzsche'nin felsefesi karşısında çağdaşlarının benimsediği sessizlik ile dönemin siyaseti hakkında filozofun düşmanca suskunluğu ele alınmıştır. Sonuç olarak aynının bengi dönüşü fikrinde en mükemmel ifadesini bulan Nietzsche'nin sessiz konuşmasının, felsefesinin metafizik yanına denk dştğu iddia edilmektedir.

İntikamın ve Garezin Konuşması Olarak Susuş

Nietzsche, son düz yazı çalışması *Ecce Homo*'da “sessizliği” köle ahlakının esaslı nitelikleri olan intikamın ve garezin atölyesi olarak lanetler. En kaba sözü susmaktan “daha samimi, daha dürüst” bulan Nietzsche şöyle yazar:

Susanlar, hemen her zaman gönül inceliğinden, zarafetinden yoksundurlar; sessizlik bir itirazdır, bir hoşnutsuzluğu yutmak zorunlu olarak hırçınlığa yol açar—mideyi bile bozar. Tüm sessiz insanlar hazımsızlıktan mustarıptır.¹¹

Nietzsche, kişinin “en insancıl çelişki biçimi” olan kabalıkla mukabele etmek yerine hoşnutsuzluğunu yuttuğunda kronik bir hazımsızlıktan ıstırap çeken hınç (*ressentiment*) dolu insan hâline geldiğini söyler. Midesinde acı, asidik, sürekli kaynayan bir itirazı—bunun gelecekteki, “zarın onun lehine geleceği” zamandaki dört başı mamur bir patlaması için—muhafaza eden sessizliği, intikamın ve garezin benliği kemiren ve gittikçe tizleşen konuşmasına döner.¹² İntikama susamış ama intikamını almaktan aciz hınç dolu insan, tıpkı etrafı ateşle çevirili bir akrep gibi kendi kendisini sokmaya, yani susmaya ve yalnızca kendisiyle konuşmaya mahkûmdur. Yine *Ahlakın Soykütüğü Üzerine* adlı eserinde Nietzsche, hınç dolu insanı “susmayı, unutmamayı, beklemeyi iyi bilen” tepkisel insan olarak tasvir eder.¹³ Unutmaya yönelik içgüdüsel eğilimi sayesinde dingin bir ruha sahip—affetmeye, kendisini ve hatta düşmanlarını sevmeye muktedir—etkin insanın aksine bir türlü tükürüp içinden söküp atamadığı sessiz bir kini için için besleyen edilgen insan, umutsuzca kinci, ölümcül şekilde yaralı bir vicdana sahip bir hazımsızdır.¹⁴

Hoşnutsuzluğu gareze çeviren sessizliğin simyası, hasedi de derin, acı, ölümcül bir güdü haline gelinceye kadar kaynatır. Nietzsche sessiz hasedi, gevezelik eden ve böylece hafifleyen bayağı hasetten ayırarak olağanüstü ve ağır bir duygu olarak betimler:

---

¹¹ Nietzsche, *Ecce Homo*, “Wise” §5, 13.

¹² Üstünlüğü ele geçireceği ve nihayet intikamını alacağı o gelmek bilmeyen an için ebedi ve sessiz bir bekleyişe mahkûm olan hınç dolu insanın yerine Zerdüşt, “zar onun lehine geldiği zaman utananı ve ‘yoksa hilekâr bir oyuncu muyum ben?’ diye soranı” sever, çünkü o helak olmak isteyenlerdendir. Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, P §4, 5.

¹³ Friedrich Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, çev. Carol Diethe (New York: Cambridge University Press, 2007), I §10, 21.

¹⁴ *A.g.e.*, II §1, 35. Etkin insanın kendisine karşı yapılan bir haksızlık karşısında sustuğunda dahi hoşnutsuz bir insana dönüşmesini engelleyen unutmaya yönelik içgüdüdür. Örneğin Nietzsche, “kendisine karşı yöneltilen kötülükler ve hakaretler için hafızası olmayan ve unuttuğu için affedemeyen” asil Mirabeau’yu bilinçsiz bir affedici olarak tasvir eder. *A.g.e.*, I §10, 22.

Bayağı haset, gıpta edilen tavuk yumurtlar yumurtlamaz gevezelik etmeye alışkındır; böylelikle rahatlar ve nazik hâle gelir. Ancak daha derin bir haset vardır: Böyle bir durumda o, ölümcül bir şekilde sessizleşir (...) Sessiz haset sessizlikte büyür.¹⁵

Bu nedenle Zerdüş, dostlarına şeytani bir ağızla, yani “şeytani hakikatler” hakkında konuşmaları gerektiğinde dahi konuşmalarını salık verir, zira susturulduklarında hakikatler de “zehirli” hâle gelir.¹⁶ Konuşmamız gerektiğini hissettiğimiz yerde sustuğumuzda sessizliğimiz, benliğimize karşı işlenmiş bir ihanet hâline gelip vicdanımızın üzerine çöker. Ait olmadığımız bir topluluğa girdikten sonra hissettiğimiz vicdan azaplarının nedeni budur:

Çünkü önemli şeyleri hafife almışızdır, çünkü insanlar hakkında tartışırken tam bir sadakatle konuşmamışızdır veya konuşmamız gereken zamanda susmuşuzdur; çünkü zaman zaman fırlayıp kaçmamışızdır; kısacası, çünkü bir toplulukta sanki ona aitmişiz gibi davranmışızdır.¹⁷

Nietzsche'ye göre ahlakın tarihinde intikamın ve garezin en kusursuz konuşması, Hristiyanlığın “bu” dünya karşısında takındığı “sessiz hor görme”dir. Her yerde yozlaşmakta ve çürümekte olan kadim kültürlerin “kahramanca, çocukça ve hayvani ruhları” karşısında Hristiyan ruhu, dünyayı “sessizce hakir görerek” ortaya çıkmıştı.¹⁸ Bu sessiz nefretin, azizlerin ve bilgelerin “erdemli sessizlik pelerinleri”nin arkasında Nietzsche, yaşlılığın ruhunu, yani yorgun insanların yaşam dolu olanlar karşısında kendi kendilerini hor görmelerinin intikamını alma istencini teşhis eder.¹⁹ “Her dürüst kimsenin adımı ses çıkarır” diye yazan Nietzsche'ye göre “yaşama bir köpek gibi dili dışarıda değil aksine arzusuz” baktıkları için övünen bu “erkek kediler”in “sessiz yürüyüşleri” onların sinsi, açgözlü, kısıkanç doğalarını ele verir.²⁰ Şeytanlaştırdıkları ve susturarak aşmış gibi davrandıkları “dünyevi” arzular, zincirlendikleri mahzenlerde aç ve kudurmuş köpeklere dönüşür.²¹ Bu nedenle onların sessiz duruşları ruhsal bilgeliğin bir ifadesi değil fiziksel yorgunluğun bir belirtisidir. Yükselişleri,

---

¹⁵ Friedrich Nietzsche, “Assorted Opinions and Maxims”, *Human, All Too Human* içinde, çev. R. J. Hollingdale (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), §53, 226–227. Kaba bir hile yapmayı gerektiren başka bir seçenek daha vardır: Bir kimseye başarısı için gıpta etmek ve böylelikle zayıf ve aşağı hissetmek yerine kişi, ona başarısı hakkında konuşmayı yasaklayarak onu susturabilir. *A.g.e.*, §21, 218.

¹⁶ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, II “Self-Surpassing”, 78.

¹⁷ Nietzsche, *Human, All Too Human*, §351, 142.

¹⁸ Nietzsche, “Assorted Opinions and Maxims”, §224, 269.

¹⁹ Nietzsche, *The Gay Science*, §359, 314.

²⁰ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, II “Immaculate Perception”, 82–83.

²¹ *A.g.e.*, I “Joys and Passions”, 21.

insanlığın üzerine tan vaktinin değil alacakaranlığın sessizliğinin çöktüğünün işaretidir. O hâlde dermansızlıkları yüzünden sessizleşmiş ve muhakemeleri yozlaşmış bu yaşlı adamların alaylı, zorba ve merhametsiz bir şekilde ebediyen genç kalan yaşamın değerini değerlendirmelerine müsaade etmemeliyiz. Zira Nietzsche'nin ifadesiyle “akşamın gündüzü yargılamasına izin vermek bilgece olmayacaktır”.²²

Kış Uykusuna Yatma Olarak Susuş

Susuşun, intikamın ve garezin konuşması olarak mahkûm edildiği bu parçalara rağmen Nietzsche, asil susuş türlerinin de var olduğunu, bunlara köleler arasında dahi—zira asil köleler de vardı—rastlanıldığını biliyordu. Nietzsche, “Hristiyanlığın tasarlandığı” antikitedeki kölelerin çoğunluğundan ayrı olarak “susuşları ya da yarı-susuşları”nın kararlılıklarının ve cesaretlerinin ifadesi olduğu kölelerin başka bir sınıfından, yani Stoacı kölelerden bahseder.²³ Sonraki yazılarında Stoacılığı bir “öz zorbalık” olarak eleştirecek olsa da *Tan Kızılığ*'nda “Stoacı sessizliği” mutlu bir susuş türü olarak metheder.²⁴ Fanatizmin ya da intikamın değil yürekliliğin ve mutluluğun konuşması olan bu susuşun en eksiksiz tecellisi en ağır şartlarda, kişinin kendisine ve kaderine “Evet!” deme istencinin değerini kanıtlayacağı o en aşağılık durumlarda gerçekleşir. Epiktetos, köleler arasında bulan bu sessiz efendilerin mükemmel bir örneğidir:

Epiktetos bir köleydi: Onun ideal insanı sınıfsızdı ve tüm sınıflarda mümkündü; ama her şeyden önce o, kitlelerin derinliklerinde aranmalıydı; kendisini dış dünyaya karşı savunan ve devamlı üstün bir cesaret durumunda yaşayan, evrensel köleliğin içinde sessiz, kendisine yeten insan.²⁵

Bir ıstırap karşısında sessiz kalma eylemi, ıstırap çeken açısından gücün bir tecellisi, kişinin ıstırabına katlanmak, kaderini kucaklamak konusundaki kararlılığının değişmeyen ifadesidir.²⁶ “Sessiz duruş” yalnızca acıyı

---

²² Friedrich Nietzsche, *Daybreak*, çev. R. J. Hollingdale (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), §542, 214.

²³ *A.g.e.*, §546, 219.

²⁴ Friedrich Nietzsche, *Beyond Good and Evil*, çev. Marion Faber (New York: Oxford University Press, 2008), §9, 10–11. Nietzsche'nin ayının bengi dönüşü fikrini de içeren “felsefi terapi”sini oluşturmasında Stoacı felsefeye olan borcunu vurgulayan bir makale için bknz: Michael Ure, “Nietzsche's Free Spirit Trilogy and Stoic Therapy”, *Journal of Nietzsche Studies*, Sayı 38 (2009): 60–84.

²⁵ Nietzsche, *Daybreak*, §546, 219.

²⁶ Örneğin ıstırap çekmenin kendisini bir utanç olarak gören barbarlarla ilgili olarak Nietzsche, içgüdüsünün barbarı “ıstırabını reddetmeye ya da ona sessizce katlanmaya” yönlendirdiğini yazmaktadır. Bu nedenle “şeytan” kavramsallaştırması barbarlar için bir

hafifletmekle kalmaz, aynı zamanda kararlılığın en mükemmel duruşudur.²⁷ Nitekim Nietzsche, güçlü ve dayanıklı istenci “sessiz istenç” olarak tasvir eder. Zerdüş'tü gençliğinin “sessiz mezar”larından çıkarıp diriltlen onun “sessiz ve değişmeyen” istencidir.²⁸ Zerdüş't bir dağ yolunda, onu aşağı çeken “ağırlığın tını”ne inat, yukarıya doğru sessizce tırmandıktan sonra kendi türünü ve soyunu “konuşurken dahi ketum olan sonu gelmez bir istencin efendisi” olarak tanımlar.²⁹ Gerçekten de sessizce verilen söz en samimi söz değil midir? “Egemen birey” yalnızca “isteksizce, nadiren ve ağır ağır” değil, aynı zamanda sessizce söz vermez mi?³⁰

Sonuçta küllerini dağlara taşımak için “evini ve evinin gölünü” terk etmeden önce otuz yıl boyunca insanlar arasında yaşamış ve bir Stoacı gibi susmanın, yani cesurca ve neşeyle susmanın dayanılmaz ağırlığına dayanmış başka bir Zerdüş't daha vardı: “İnsanlar arasında yaşamak çok zor, çünkü sessizlik çok zor.”³¹ “Sessiz hakikatler”, yani gelenek tarafından susturulmuş hakikatler söz konusu olduğunda susmak, insanlar arasında yaşamının bir önkoşuludur. Öylesine ki kendi eylemlerinin güdülerini sorgulayan ve onlar hakkında dürüstçe konuşan kişi nihayetinde bir “haydut” olarak ilan edilecektir, zira onun boşboğazlığı diğer herkesin kendilerine ve birbirlerine karşı olan ketumluklarını bilmeden ama sorumsuzca ifşa eder:

Evrensel sır hakkında susma kabiliyeti eksikliği ve kimsenin görmek istemediğini—kendisini—görmeye yönelik sorumsuz eğilim, onu hapishaneye ve erken bir ölüme götürdü.³²

“nimet”ü, zira böylesine “müthiş ve korkunç bir düşman”ın elinde ıstırap çekmekte utanılacak bir şey olamazdı. Friedrich Nietzsche, “The Antichrist”, *Twilight of the Idols with the Antichrist and Ecce Homo* içinde, çev. Antony M. Ludovici (Hertfordshire: Wordsworth Classics, 2007), §23, 111.

²⁷ Nietzsche, *The Gay Science*, §326, 256. Søren Kierkegaard, sessizliği “eyleme geçme gücünün ölçütü” olarak hâlihazırda tanımlamıştı: “Kişi, bir şeyi yapabileceğinden eminse ve onu yapmak konusunda kararlıysa onun hakkında konuşmaz. Kişinin önerilen bir eyleme ilgili konuştuğu şey tam da yapmak konusunda emin ve istekli olmadığı şeydir.” Søren Kierkegaard, *Provocations*, haz. Charles E. Moore (Farmington: The Bruderhof Foundation, 2002), 374.

²⁸ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, II “The Grave Song”, 75.

²⁹ *A.g.e.*, III “The Vision and the Enigma”, 106; III “Involuntary Bliss”, 111.

³⁰ Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, II §2, 37.

³¹ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, II “The Pitiful”, 58. O hâlde insanlar arasında yaşamak özellikle konuşkan insanlar için zordur. *A.g.e.*, II “The Redemption”, 97. “*Est res magna tacere* [Sessiz kalmak büyük şey]—dedi Martial, tüm konuşkan insanlar gibi.” Nietzsche, *The Gay Science*, §82, 136.

³² Nietzsche, *Human, All Too Human*, §65, 44.

O hâlde her topluluk saklı bir sessizlik yemini üzerine kuruludur. Bir topluluk içinde yaşayan bireyler sessiz kalma, yani doğru şeyi doğru zaman ve doğru yerde konuşma kabiliyetini öğrenmek zorundadır. Sosyalleşme süreçleri, bu istisnai kabiliyeti bireylerin neredeyse kendiliğinden öğrendikleri genel bir kurala çevirmiştir. Bu durumda susma kabiliyetsizliği, sosyalleşme eksikliğinden kaynaklı istisnai bir cehaletten başka bir şey olmayabilir.³³ Ancak ahlak ve sanat, konuşma ve susma adabını topluluk üyelerine öğretmek için yoğun çaba sarf etmiştir. Nietzsche, ilk çağlarda hâkim olmuş sürü ahlakının konuşmayı ve susmayı sürünün yararına düzenlediğini, sanatın da “bizi kendimize katlanılır” kılarak yaşamı güzelleştirmek için konuşma ve susma kurallarını belirlediğini yazar.³⁴

Bu çalışmanın kapsamı dışında olan sessizliğin soykütüksel bir tahlili, farklı milletlerin farklı çağlar boyunca topluluklarındaki konuşma ve sessizlik kurallarını nasıl yeniden düzenlediklerini ortaya koyabilir. Bu bağlamda Nietzsche'nin bir belagat tekniği olarak Pythagorasçılarının “beş yıllık sessizlik”lerine olan ilgisi mevcut tartışma için özellikle önemlidir. Eski Yunanlar, bilhassa da Atinalılar açısından, yani güzel konuşmalar yapmayı ve dinlemeyi seven, trajik kahramandan uçurumunun kenarında dahi “güzel sözler” bekleyen, şayet okurlarsa gözleriyle sessizce değil kulaklarındaki “şeytani vicdan” ile yüksek sesle okuyan bu belagat ustaları açısından Pythagorasçı sessizlik tam bir sapmaydı.³⁵ Müzisyen olan ama diyalektikçi olmayan Pythagorasçılarının sessizlik saplantısı, “müziğe, hakkında konuşulabilen ve tartışılabilen sanatlar için bir çeşni olarak katlanan ... konuşkan ve kavgacı” Yunanların dünyasında gerçekten de istisnai bir

---

³³ Kişinin kendi çıkarlarının zararına sessiz kalmaması bambaşka saiklerden kaynaklanabilir. Öncelikle böyle bir eylem “yanlış bir hesaplama”nın sonucu olabilir. Nietzsche'nin gözlemediği gibi bazen en saklı sırlarımızı, “güvenimizin kanıtı olarak” yeni tanıştığımız insanlara anlatırız; ancak bu insanlar, “yaptığımız fedakârlığı takdir edecek kadar bizi tanımadıkları için” ihanet etmek gibi bir düşünceleri olmaksızın onları kolaylıkla başkalarıyla paylaşacaklardır. Nietzsche, “Assorted Opinions and Maxims”, §254, 275. Başka durumlarda ise sessiz kalma kabiliyetsizliği kibirden kaynaklanabilir. Nietzsche, Roma İmparatorları Augustus'un ve Neron'un (sırasıyla “Alkışlayın dostlarım: Komedi sona erdi.” ve “Ne kadar büyük bir sanatçı ölüyor benimle!” şeklindeki) son sözlerini bir aktörün gevezeliğinin ifadesi olarak yorumlamıştır. Aktör olmayan ve bu nedenle sessizce ölen İmparator Tiberius'un aksine Augustus ve Neron, yalnızca bir komedi oynadıklarını itiraf ederek son anlarında maskelerini düşürmüşlerdir. Nietzsche, *The Gay Science*, §36, 105. Nietzsche'nin bir “sessizlik ustası” olarak tasvir ettiği Sokrates dahi ölüm anında dilini tutamamış ve daima takındığı o neşeli tavrın aksine son sözlerinde yaşamdan çektiği gizli ıstırapı ifade etmiştir: “Ah Kriton, Asklepios'a bir horoz borcum var.” *A.g.e.*, §340, 272.

³⁴ Nietzsche, *Daybreak*, §9, 11; “Assorted Opinions and Maxims”, §174, 255.

³⁵ Nietzsche, *The Gay Science*, §80, 135; *Beyond Good and Evil*, §247, 139.

durumdu.³⁶ Elbette bu sessizlik ustalarının hem usta müzisyenler hem de usta hatipler olmaları rastlantı değildi. Bedenlerini savaşın ölümcül dansı için terbiye etmek üzere müziğe ilgi duyan ketum Lakedaimonların aksine Pythagorasçı sessizlik, eşit derecede ölümcül olan dillerin savaşı için konuşmada dans etmeyi öğretmeyi amaçlıyordu. Nietzsche, Stoacılıkla birlikte Pythagorasçılığı Hristiyanlık için gerekli zemini hazırlayan “karşı-Helenci gelişmeler”den biri olarak yorumlarsa da Pythagorasçı susuşu, eski Yunanların onu takdir ettiği aynı nedenden ötürü, yani dilin terbiye edilşi olarak takdir ediyordu.³⁷ Bu anlamda yalnızca Demosthenes gibi hatipler değil, aynı zamanda Pythagorasçılar da Nietzsche için modern yazının “abartılı” ve “ölçüsüz” üslubu karşısında sade, soğukkanlı, basit ve sessiz bir konuşmanın geliştirilmesi için takip edilecek bir örnekti.³⁸

Hristiyanlıkta sessizliğin nasıl kavramsallaştırıldığı ve ritüelleştirildiği hakkında Nietzsche'nin geliştirdiği yorumlama da mevcut çalışma açısından önemlidir. İlk olarak Nietzsche'ye göre Hristiyanlık, Tanrı'nın huzurunda sessizlik talep etmiş ve Kiliseye “sadece sessiz olanları kabul etmiş”ken yalnızca “köylü Luther” Tanrı ile “doğrudan, kişisel olarak ve tören olmaksızın” konuşma cüretini göstermiştir.³⁹ Ancak Hristiyanlık için sessizlik, salt bir âdâb-ı muâşeret meselesi değil ilahi olanla temas etmenin en mükemmel aracıdır.⁴⁰ Yarı-tanrısallığın esrik hâline ulaşabilmek için tamamen sessiz kalmaya çabalamış Fransız Dingincilere (*Quiétisme*)—ki bu

³⁶ Nietzsche, “The Wanderer and His Shadow”, *Human, All Too Human* içinde, §167, 348.

³⁷ Friedrich Nietzsche, *The Will to Power*, çev. Walter Kaufmann ve R. J. Hollingdale (New York: Vintage Books, 1968), §427, 232. Nietzsche'ye göre eski Yunan'da müziğin serpilmesi dahi “karşı-Helenci bir gelişme” olmalıydı; çünkü müzik, insanların “bir tür baskı altında ... kendilerini sessizliğe alıştırmaları gerektiği” veya “ortada bir ‘toplum’ olmadığı için yalnızlığa eğilimli çok sayıda bireyin var olduğu” durumlarda serpilir. Nietzsche, “The Wanderer and His Shadow”, §167, 348.

³⁸ Nietzsche, *Human, All Too Human*, §195, 93–94. Nietzsche'nin Demosthenes'den etkilenerek retorik ile felsefe arasındaki aykırılığı yapıbozuma uğrattığını savunan bir makale için bknz: Kathleen Merrow, “The Meaning of Every Style’: Nietzsche, Demosthenes, Rhetoric”, *A Journal of the History of Rhetoric*, Sayı 21/4 (2003): 285–307.

³⁹ Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, III §22, 108.

⁴⁰ Kierkegaard'a göre kişi konuştuğu zaman Tanrı'yı duyamaz: “İnsanlar hayvanlardan konuşabilmeleriyle ayrılır; ama Tanrı ile ilişkilerinde konuşmaya bu denli istekli olmaları onların felaketidir”. Kierkegaard, *Provocations*, 373. Bu nedenle Kierkegaard, hakiki duanın “sessiz dua” olduğunu savunur; çünkü kişi sustuğunda bir konuşmacı değil bir dinleyici, Tanrı'nın bir dinleyicisi olmayı öğrenir. Tanrı, insanla çelişkili bir şekilde dinleyerek konuştuğundan kişinin, Tanrı'nın sessiz konuşmasını duyabilmesi için susması gereklidir. *A.g.e.*, 348. “Her insanın kalbinin derinliklerinde tövbe eden bir vaiz” bulunduğunu söyleyen Kierkegaard'un açıkladığı Hristiyanlığın bu sessizlik kavramsallaştırması, her şeyi duyan bir Tanrı karşısında ıstırap çeken bir günahkâr olarak insanın pişmanlığını ve vicdan azaplarını ifade eden gözyaşlarına denk düşmektedir. *A.g.e.*, 365.

akım İngiltere’de benzer bir sessizlik felsefesine sahip *Quaker* tarikatının kurulmasına yol açmıştır—ve üyelerinin “dinginliği” (tarikatın ismini meydana getiren Yunanca *hesukhia*) elde etmeyi amaçladığı Athos Dağı’ndaki İsihazm (*Hesychasm*) tarikatına atfen Nietzsche, Hristiyanlıktaki bu bütünüyle kendi içine çekilme istencini bir tür istenç yitimi (*cataplexy*), bedenden ve dünyadan bir kaçış olarak yorumlamıştır.⁴¹ O hâlde bu teologların ve ahlakçı vaizlerin mutluluk formülü “bir narkotik, bir uyuşturucu” olarak “tutkuların imhası ve istencin susturulması” anlamına gelmektedir.⁴² Hakikaten “*tüm kötümser dinlerin*” ıstırap çeken yaratık için vaat ettiği cennet, ıstırapın olmadığı aşkın bir “mutlak hipnoz ve sessizlik” durumudur. Bu nedenle “derin uyku”ya yönelik bu ruhsal hasret, düş dahi göremeyecek kadar yaşamdan yorulmuş insanların fizyolojik “hiçlik hasreti”dir.⁴³

Nietzsche, kötümser dinlerdeki en yüksek aşama olan “mutlak sessizliğe” ulaşma amacını nihilist bir hasret olarak yorumlamış olsa da kendisi de “çileci sessizlik” dahil olmak üzere çileci teknikleri kendini aşma felsefesi için uygulamıştır. Ruhun henüz özgür olmadığı, bir yük hayvanı, bir ‘deve’ hâline geldiği başlangıç aşamasında susma kabiliyeti, onun genel zayıflığından doğan birincil güçlerinden biridir. Nietzsche, tamamlanmamış eseri *Güç İstenci*’nde bu “sessizlik dönemi”ni “asil ruh”un en tehlikeli ve en belirleyici dönemi olarak resmeder. Başkalaşımının bu başlangıç aşamasında aşk, görev ve ahlak tarafından zincirlenmiş olan ruh, sürünün bir parçası, bir sürü hayvanı olmanın korkunç tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Bu hayati dönemde ruhun susmayı öğrenmesi, yani hakiki benliğini saklaması, taşınması gereken ağır bir yük olarak belirir. Ruh, neyin ağır olduğunu öğrenir: Sessiz kalmak, sessizliğin hakkında dahi sessiz kalmak, sessizliğini konuşmanın arkasına saklamak, konuşarak susmak!⁴⁴ Ancak asil ruhun bu sessizliği, sürekli kendisine “son gülen iyi güler” diyen hınç dolu insanıkinden çarpıcı biçimde farklıdır. Hayır, kişinin sessizce gülmesi gerekse bile şimdi gülmesini salık veren Nietzsche’nin üslubu değildir bu:

Benim haklı olarak kabul edilmemin ne önemi var? Ben fazlasıyla haklıyım.
Ve bugün en iyi gülen, en son gülecektir de.⁴⁵

⁴¹ Nietzsche, *Daybreak*, §192, 113; *On the Genealogy of Morality*, III §17, 97.

⁴² *A.g.e.*, I §10, 21; *The Gay Science*, §326, 256.

⁴³ Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, III §17, 98. Nietzsche, Hristiyanlığın sıvı hâli olarak gördüğü alkol dışında mekanik faaliyetleri, yani “iş nimeti”ni ıstırap çekenin ilgisini ıstırapından uzaklaştırmayı amaçlayan çok daha yaygın ve kolay bir kendini unutma yöntemi olarak yorumlar. *A.g.e.*, III §18, 99.

⁴⁴ Nietzsche, *The Will to Power*, §970, 508.

⁴⁵ Friedrich Nietzsche, *Twilight of the Idols or How to Philosophize with a Hammer*, çev. Duncan Large (New York: Oxford University Press, 1998), “Maxims” §43, 10.

Zira önceki durumda ruh, “sizinle benim ne işim olabilir ki?” diyebilecek ve sonra da kendi yoluna gidebilecek kadar güçlü olmak için beklemiştir yalnızca.⁴⁶ Ancak bu güç anı gelinceye kadar onun çilecilerden, onların sessizlik tekniklerinden öğreneceği çok şey vardır. Yalnızlığını henüz kazanamamış bir yalnız olarak şehirde bir münzevi, kalabalığın ortasında bir çileci olarak yaşamayı öğrenmesi gerekir. Yaşamının bu kış mevsiminde kış uykusuna yatmayı öğrenmesi gerekir. Devenin ‘kertenkele’ye dönüşmesi gerekir.⁴⁷ Tıpkı “bir türbede haftalarca uyuyan” Hint fakiri gibi ya da “kara uzanıp ... tepki vermeyi tamamen durduran” Rus askeri gibi ruh, kışa benzer varoluşunun açlığını ve soğuğunu atlatmak için kış uykusuna yatar.⁴⁸ Nietzsche de hastalığına ve insanlığa karşı duyduğu gittikçe katlanılmaz hâle gelen hor görmesine rağmen insanların arasında kendisiyle yalnız kalabilmek için münzevilerin bu kış uykusuna yatma tekniğini, bu “Rus yazgıcılığı”nı uygulamıştır:

Bu “Rus yazgıcılığı” ... bende kendisini öylesine ortaya koydu ki senelerce talihin bir kez yoluna yerleştirdiği neredeyse dayanılmaz şartlara, yerlere, meskenlere ve arkadaşlara inatla katlandım—bu, onları değiştirmekten, değiştirilebileceklerini düşünmekten, onlara karşı isyan etmekten daha iyiydi.⁴⁹

Yine de bu “papazlara ait ilaç”, bedeninin ve zihninin hipnotize edilmesi yoluyla kişinin yaşam hakkındaki farkındalığını azaltarak yalnızca acıyı yatıştırmayı amaçlarken acının nedenine, “gerçek hasta olma hâli”ne karşı savaş açmaz.⁵⁰ Bu ilaca kalabalığın tam ortasında kendisiyle baş başa kalmak için başvuran ruh, “büyük özgürleşmesi” için en çok gereken şeyi, büyük acısını asla uyuşturmamalıdır.⁵¹ Ayaktakımının arasında Zerdüşt, uzun bir süre “sağır, kör ve dilsiz olmuş bir kötürüm gibi” yaşamıştır. şimdi bizzat hastalığı, insanlığa karşı duyduğu tiksinti, soğuk yüksekliklerine, hakiki yalnızlığına, tefekkürünün sessizliğine uçması için ona “kanatlar” takmıştır.⁵²

Nietzsche, modern zamanlarda pazar fazla genişlediğinden “gerçekten sağır hâle gelinceye kadar sağır taklidi yapması” gereken düşünürler için bunun şeytani bir çağ olduğunu yazar.⁵³ Kış uykusuna yatışına rağmen ruhun kulağı,

⁴⁶ Nietzsche, *The Will to Power*, §970, 508.

⁴⁷ Nietzsche, *Human, All Too Human*, P §5, 9.

⁴⁸ Nietzsche, *Ecce Homo*, “Wise” §6, 13–14.

⁴⁹ *A.g.e.*, “Wise” §6, 14.

⁵⁰ Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, III §17, 95–97.

⁵¹ Nietzsche, *Human, All Too Human*, P §3, 6–7.

⁵² Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, II “The Rabble”, 64.

⁵³ Nietzsche, *The Gay Science*, §331, 260–261.

pazar yerinin gürültüsü ve devletin homurdanması tarafından nihayetinde sağırlaştırılmış, sesi satıcıların çatlak seslerinin arasında kısılmıştır. Bu nedenle “her konuşmanın beyhude olduğu” çünkü herkesin “her şeyi konuşarak susturduğu” gevezeliğin bu yeraltı dünyasından uçup gitmelidir.⁵⁴ “Düşünmenin tüm saygınlığını yitirdiği”, çünkü düşünmek için gerekli zamanın kalmadığı, yavaşlığın ve sessizliğin imkânsız hâle geldiği büyük şehrin yanından geçip gitmeli, geçmişte ve gelecekte yaşamak için bu gürültü ve hız çağından kaçmalıdır.⁵⁵

“Sayısız yabancı kelimeyle ve değerle” dolmuş olan ruh, bir ‘aslan’a dönüşüp “Hayır!” demeyi öğrenir. Fazla yakın olan için gönüllü bir körlüğe, az ve “masum şeyler” ile beslenmek için müşkülpesent bir dile ve hassas bir mideye sahip bir ‘kartal’a dönüşür. “Oysa her şeyi çiğnemek ve hazmetmek’, der Zerdüşt, “tam bir domuz tarzıdır bu!”⁵⁶ Böylece soğuk yüksekliklerine uçan ruh, şimdi münzevi bir ‘köstebek’ haline gelmeli, “gevezelik etmeyi unutmak ve konuşmayı öğrenmek için” başka bir çileci sessizlik türünde, çileci tefekkürde ustalaşmalıdır.⁵⁷

Tefekkür Olarak Susuş

Ruh, çileci kış uykusuna yatma tekniğini yaşamının kış mevsimini atlatmak için uygulamıştır. Şimdi pazar yerinden hakiki yalnızlığına, “büyük aktörlerin gürültüsü ve zehirli sineklerin vızılması”ndan “devletin dahi bittiği” varoluşun dinginliğine, kertenkelenin kış karşısındaki zaferini müjdeleyen “Nisan havası”na uçmuştur.⁵⁸ Ruh yalnızlığını öğrenmiştir, çünkü büyük eylemler doğuracak “gebeliğin derin sessizliği” çökmüştür üzerine.⁵⁹ Şimdi sessizliği ve yalnızlığı öğrenmek için çileci kendini aşma idealini yaşamaktadır, zira gebeliği onu endişelendirir, küçük şeylere karşı duyarlı ve sessiz hâle getirir.⁶⁰ Nietzsche’nin *Böyle Buyurdu Zerdüşt*’ü yazdığı sıradaki halet-i ruhiyesini tarif ettiği gibi “esrarengiz bir sessizlik” şimdi ruha hükmeder; çünkü gebeliği gürültüye karşı, siyasete ve pazara, düşmanlığa ve hatta dostluğa karşı olan

⁵⁴ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, III “The Return Home”, 128.

⁵⁵ *A.g.e.*, III “On Passing-by”, 124; Nietzsche, *The Gay Science*, §6, 81; *Human, All Too Human*, §282, 132.

⁵⁶ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, III: “The Spirit of Gravity”, 133–135.

⁵⁷ Nietzsche, *Daybreak*, §347, 165.

⁵⁸ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, I: “The Flies in the Marketplace”, 31; I: “The New Idol”, 31; *The Gay Science*, P §1, 32.

⁵⁹ Nietzsche, *Daybreak*, §177, 107.

⁶⁰ Nietzsche, *Beyond Good and Evil*, §61, 55.

nefretini arttırır.⁶¹ Ruh, gürültüden özgürleşmek için çabalarırken kendisini “bugün”den uzak tutar ve sessiz olanı onurlandırır.⁶²

Ruh, “mutlu bir dinginliğin” hükmettiği “en yüksek yükseklikleri”ne tırmanır.⁶³ Burada “tüm ışığın dinginleştiği”, “mutlu bir sessizliğin” hâkim olduğu ve ‘dinlediği’ bir öğle vakti ve bahar mevsimidir.⁶⁴ Ruh iyileşir, yavaşça yaşama geri döner ve güneşin altında hareketsiz durur. Bu, “nekahette olanın ve kertenkelenin” dinginliğine, yabancılaşmasına ve kendisine yabancılaşmasına duyduğu mutlu minnettarlığıdır:

Çevresi daha sıcak, sanki daha sarı hâle gelir; hissetme ve başkaları için hissetme derinlik kazanır, her türden ılık rüzgâr üzerinden eser. ... Şaşırımıştır ve sessizce oturmaktadır: Şimdiye kadar neredeydi? Bu yakın ve en yakın şeyler, ne kadar da değişmiş görünüyorlar! Nasıl bir tazelik ve büyü kazanmışlar! ... Yaşama yarı dönmüş bu nekahette olanlar ve kertenkeleler, dünya üzerindeki en minnettar hayvanlardır.⁶⁵

Ruh, doğanın sessizliğini bir şairin kulağıyla duyar. Hafif bir rüzgâr eser, yapraklar yavaşça ağaçlarda sallanır. Her şey ne kadar yüce bir şekilde dingindir! “Bu yüce sessizlik, doğanın dinginliği bana ne diyor?” diye sessizce yakarır ruh. Ancak bir cevap duyabilmek için beyhude yere beklerken doğa sessiz ve aldırışsız kalmaya devam eder. Doğanın sessizliği, diye isyan eder Nietzsche, “insan ırkına karşı işlenmiş en büyük suç” olmalıdır:

Büyük doğanın (dağda, denizde, ormanda veya çöldeki) kayıtsızlığı bizi memnun eder, ama sadece bir süreliğine. Sonrasında sabırsızlanırsız: “O hâlde bu şeyler *bize* hiçbir şey söylemeyecek mi? *Biz* onlar için yaşamıyor muyuz?”⁶⁶

Nietzsche, doğanın “muazzam sessizliği” üzerine tefekkür etmeye devam ederken nihayetinde bir cevap bulur:

Ama acıyorum sana doğa, sessiz kalmak zorunda olduğun için... Her ne kadar dilini bağlayan yalnızca kötülüğün olsa da... Evet, sana kötülüğünden ötürü acıyorum!⁶⁷

⁶¹ Nietzsche, *Ecce Homo*, “Books” Z §5, 70.

⁶² Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, III §8, 77.

⁶³ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, II: “The Rabble”, 65.

⁶⁴ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, III: “Involuntary Bliss”, 110; III: “The Return Home”, 128.

⁶⁵ Nietzsche, *Human, All Too Human*, P §5, 8–9.

⁶⁶ Nietzsche, “The Wanderer and His Shadow”, §205, 360.

⁶⁷ Nietzsche, *Daybreak*, §423, 181.

Ancak Nietzsche, doğaya sessiz kötülüğünden ötürü acıdıktan hemen sonra kendi acımasını, kendi alayını alaya alır. Sessiz bir hakikat, kötücül bir şekilde sessiz kalan bir hakikat ona üstün gelir ve “konuşmaktan nefret etmeyi, düşünmekten dahi nefret etmeyi” öğretir.⁶⁸ Her kelimenin arkasında bir hata, bir tahayyül, bir aldanma yok mudur? Doğanın sessizliği, insana insan olmamayı (çünkü insan konuşan hayvandır), aksine doğa gibi sessiz ve kötücül olmayı, yani ahlak ötesi olmayı öğretmiyor mu? Denizin üzerinde sessizce asılı duran “geniş dallı ağaç gibi” sessiz kalmayı öğrenmemiz gerekmez mi?⁶⁹ Felsefemiz sessiz kalıp gülmekten ibaret olmamalı mı?⁷⁰

Yine de “şüphenin fanatığı” sessizliğinden dahi şüphe etmelidir. Yeterince sessiz midir? Kendisiyle konuşmayı bırakır. O zaman dinginliği, mutlak sessizliği en sessiz olanı, yani kendisini duymasını sağlar. Yalnız olduğunda dahi yalnız olmadığını anlar. Kendisini gizlice dinlemeye başlayınca duymaya başladığı fısıldaşmalar, düşünceleri ve duyguları arasında bir münakaşaya dönüşür. Sustukça kibri kırılır; çünkü şimdi kendisinin, güdülere ve arzular arasındaki dört başı mamur bir iç savaşın muharebe meydanından başka bir şey olmadığını kavrar. Erdemleri, bu “iyi dişiler” dahi üstünlüğü ele geçirmek için aralarında amansız bir mücadeleye girişmişlerdir.⁷¹ Fakat bu ebedî belirsizliği Nietzsche, insanlık durumunun üzerindeki lanet olarak görmek yerine ruhun “daimî beslenmesi” olarak kutsar, çünkü kişi yalnızca kendi kaosunu duyduktan sonra ona bir uyum ve müzik verme şansına sahip olacaktır.⁷²

Gezgin ve Gölgesi'nde, Nietzsche'nin “en alçak alçalma”sında yazdığı bu kitapta gecenin “ölümcül sessizliği” yaşayan her şeyi, tüm “zavallı kaygılı ruhları” ölüme, mutlak karanlıktaki ve sessizlikteki ebedî istirahatlerine çağırır.⁷³ Ancak kısa süre içinde Nietzsche'nin felsefesi, ölümün dipsiz sessizliğine karşı yaşamın civıltısının ve şakımasının uzlaşmaz savunusu olduğunu kanıtlayacaktır. *Neşeli Bilim*'de Nietzsche, yolculuklarının son durağını hiçbir zaman düşünmek istemeyen o gürültülü ve yaşama susamış insanlar için bile yaşam düşüncesini “yüzlerce kat daha cazibeli” yapmaya söz verir.⁷⁴ *Böyle Buyurdu Zerdüş'te* kâhin, “her şey boş, her şey aynı, her şey geçti bittir” diyerek Tanrı'nın ölümüyle birlikte en karanlık öğretinin zafer

⁶⁸ *A.g.e.*, §423, 181.

⁶⁹ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, I: “The Flies in the Market Place”, 31.

⁷⁰ Nietzsche, “The Wanderer and His Shadow”, §213, 362.

⁷¹ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, I: “Academic Chairs of Virtue”, 15.

⁷² Friedrich Nietzsche, “On Moods”, *The Nietzsche Reader* içinde, haz. Keith Ansell Pearson ve Duncan Large (Malden: Blackwell Publishing, 2006), 22.

⁷³ Nietzsche, “The Wanderer and His Shadow”, §8, 305.

⁷⁴ Nietzsche, *The Gay Science*, §278, 225.

kazandığı kehanetinde bulunduğunda Zerdüşt, "binlerce kahkaha gürlemesi"yle ölümün sessizliğine karşı yaşam döngüsünün savunucusu olarak belirir.⁷⁵

O hâlde Nietzsche'nin konuşmayı aşma istenci sessizliği aşma istencine dönuşmüştür: Sessiz kalmak yapabileceğimiz en iyi şey midir? Yaşam "aldatma üzerinden *yaşyorsan*", filozoflar şairse ve şairler yalancıysa biz de aldatanlar değil miyiz, "bizim de aldatanlar olmamız gerekmez mi?"⁷⁶ Biz "bilenler", "hakikati arayanlar", şeylerin ön yüzlerini görmekle yetinmeyip onların arka yüzlerine bakmaya çabalayanlar, 'örtüyü' kaldırdığımız zaman ne bulmayı ümit ediyorduk ki? Belki de yaşamın, böylesi bir aldatma ve hata örtüsünün arkasına saklanmak için nedenleri vardır. Belki de bu örtü olmaksızın yaşam, dayanılmayacak derecede anlamsız, amaçsız, keyfi ve aptalca olacaktır. Belki de "cesur bir şekilde yüzeyde, kumaşta, deride kalmamız, görüntüye sevdalanmamız, biçimlere, edalara, sözcüklere inanmamız" gereklidir.⁷⁷

Zerdüşt'e "en sessiz saat"inde "müthiş hanımım" dediği "sessiz bir ses" sessizliğini bozması çağrısında bulunur: "Sözünü söyle de mahvol!"⁷⁸ Zerdüşt, "aslanın sesi eksik bende, herkese emretmek için" deyip bocaladığı anda müthiş hanımı onun kulağına şöyle fısıldar: "En sessiz sözcüklerdir fırtınayı getiren. Güvercin adımlarıyla gelen düşünceler yönlendirir dünyayı". Böylece "tüm insanların en dingini" olan ve olmak isteyen Zerdüşt'ün çevresini "çifte bir dinginlik" kaplar.⁷⁹ Bu en sessiz saatte, yani "doğayı yasanın ve saatin tiktakında bir kaya gibi sessiz" bulduğu, en dipsiz düşüncesinin, "aynının bengi dönuşü" fikrinin sessizliğinin onu boğmak istediği bu uyanma, ayma saatinde artık konuşmadığı ama 'halsiyon edalar' ile şakıdığı "yeni bir konuşma" ona gelir.⁸⁰ *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'te aynının bengi dönuşü fikrine cevaben söylenen üç şarkının sonuncusunda okuyucu, Zerdüşt'ün şarkısının bir kuş şakımasına dönuşümüne tanıklık eder:

şaki! Artık konuşma! Tüm sözcükler ağır olan için yapılmamış mıdır? Tüm sözcükler hafif olanlara yalan söylemez mi? şaki! Artık konuşma!⁸¹

⁷⁵ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, II: "The Soothsayer", 92.

⁷⁶ Nietzsche, *Human, All Too Human*, P §1, 6; *Thus Spake Zarathustra*, II: "Poets", 86–88; *Human, All Too Human*, P §1, 7.

⁷⁷ Nietzsche, *The Gay Science*, P §4, 38.

⁷⁸ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, II: "The stillest Hour", 100.

⁷⁹ *A.g.e.*, II: "The stillest Hour", 101.

⁸⁰ Nietzsche, *The Gay Science*, "Rhymes" §48, 61; *Thus Spake Zarathustra*, III: "Involuntary Bliss", 111; *Ecce Homo*, P §4, 4.

⁸¹ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, III: "The Seven Seals", 165.

Artık yukarıya veya aşağıya kalmadığı, “doruk ve uçurum şimdi bir arada” olduğu için “muazzam bir dinginlik” Zerdüş’t’e hâkim olur, zira “düşüncelerin en ağırı”nı bünyesine katmıştır.⁸² Bu, Nietzsche’nin başkalaşımının doruğu, onu bir ‘kentaür’den bir ‘yalıçapkını’na çeviren, sanatın, bilimin ve felsefenin melez bir konuşmasının sözcüsünden sonsuz dinginlik içinde hayatın derin ıstırabını ve neşesini şakiyan bir deniz kuşuna dönüştüren nihai başkalaşımıdır. Tıpkı *Neşeli Bilim*’de dilediği gibi Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*’te bir ‘çocuk’, bir “Evet-diyen” olarak yeniden doğar:

Amor fati: Bundan böyle bu benim sevdam olsun! Çirkin olana savaş açmak istemiyorum. Suçlamak istemiyorum; suçlayana suçlamak dahi istemiyorum. Başka yana bakmak tek reddiyem olsun. Ve sonuçta ve topyekün bir gün sadece bir Evet-diyen olmayı diliyorum.⁸³

Sessiz Konuşma

Aristoteles, *Politika*’da insanı “politik hayvan” olarak tanımlar. Bu tanımdan hemen sonra insanı “dile sahip tek hayvan” olarak tarif ederek politikayı dile bağlar. Aristoteles, dili tüm hayvanlar tarafından acıyı ve zevki belirtmek için kullanılan sestem ayırarak iyinin ve kötünün, haklının ve haksızın ilanı olarak tanımlar. Böylece şehrin kuruluşunu sestem dile geçişe yerleştirir.⁸⁴ İnsanı “konuşan hayvan” olarak gören bu bakış açısından hareketle Nietzsche’nin felsefesindeki “insanı aşma” amacı “dili aşma” amacı şeklinde yeniden yorumlanmalıdır. Peki bunu başarmak mümkün müdür? Dili dil ile mi aşacağız? Ludwig Wittgenstein’in *Tractatus*’da “kişi konuşamadığı yerde susmalıdır” tezinde olduğu gibi yapabileceğimiz en iyi şey susmak değil midir?⁸⁵ Yoksa yeni bir konuşma, “tüm varlığın sözcük olmayı dilediği”, “sessiz kalmak isteyen her şeyin kendisini ele verdiği” sessiz bir konuşma, “gürültülü ve kendinden memnun olan her şeyi susturup onlara dinlemeyi öğreten” “Halsiyon sözcükler”in konuşmasını bulmak mümkün müdür?⁸⁶

Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üzerine* adlı eserinde şöyle yazar: “... ah, ne mutluysunuz biz, bilgiyi bulanlar, yeter ki yeterince uzun susmasını

⁸² *A.g.e.*, III: “The Wanderer,” 104; III: “The Convalescent”, 156.

⁸³ Nietzsche, *The Gay Science*, §276, 223.

⁸⁴ Aristotle, *The Politics*, çev. T. A. Sinclair (Middlesex: Penguin Books, 1964), 28–29.

⁸⁵ “Üzerine konuşulamayan konusunda susmalı”. Ludwig Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*, çev. Oruç Aruoba (İstanbul: Metis Yayınları, 2017), 173.

⁸⁶ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, III: “The Return Home”, 128; “Twilight of the Idols”, *Twilight of the Idols with the Antichrist and Ecce Homo* içinde, P, 3; *Beyond Good and Evil*, §295, 175.

bilelim".⁸⁷ Diğer bir ifadeyle Nietzsche'nin konuşması, ancak uzun bir sessizlik dönemine katlandıktan sonra ortaya çıkmıştır. Bu anlamda Nietzsche, katlandığı uzun hastalık dönemine kendisini yeniden bulmasını sağladığı için minnettarlığını ifade ederken kötüleşen görme sorununun, onu yoğun okumalar yapmaktan kurtardığını ve böylece "en alttaki benliği"ni dinlemeyi bırakıp konuşmaya zorlandığını vurgular:

Sürekli başka benlikleri dinlemek zorunluluğu altında derinlere gömülmüş ve susturulmuş (okumak da budur zaten!) o en alttaki benlik ağır ağır, utangaçça, kuşkuyla da olsa nihayetinde uyandı.⁸⁸

Aslında Nietzsche, "münzevi bir köstebek" olarak o kadar uzun süre susmuştur ki sessizliğinden, sabrından ve bekleyişinden utanmış, "yeni bir konuşma" ona geldiği için nihayetinde susmayı unutmıřtur⁸⁹:

Çok uzun süre yalnızlık bana sahip oldu: Böylece susmayı unuttum. Söz oldum tamamen. ... çünkü yeni bir konuşma geldi bana; tüm yaratanlar gibi eski dillerden yoruldum.⁹⁰

Yine de Nietzsche'nin konuşması, kulakları yalnızca "bando müziğine", "davullara ve pişmanlık ilahilerine" duyarlı olan ayaktakımı için sessizdir.⁹¹ Bu, yalnızca "en ketum ve en fazla ıstırap çeken" tarafından duyulabilen, "bir daha susmaktan ıstırap çekmemek için" tanıklara karşı duyarsız olan "münzevinin konuşması"dır.⁹² Dinleyiciye/okuyucuya ihtiyaç duymayan, içten gelen bir gereklilikten doğan, tam anlamıyla bir içgüdüye dönuşmüş konuşmadır.

Bu, sessiz bir konuşmadır, çünkü "kişinin yalnızca sessiz kalmasının mümkün olmadığı zamanlarda ve yalnızca *üstesinden geldiği* şey hakkında konuşması gerektiği"ni emreder.⁹³ "Konuşan kurbağalar"ın üslubunun aksine Nietzsche'nin konuşması, kişinin yalnızca kendi deneyimi, yani kendi mücadelesi, ıstırabı ve zaferleri hakkındaki konuşmasından oluşur.⁹⁴ Tıpkı Faust gibi kişiyi kendi kaniyle yazma "günah"ını işlemeye çağırır.⁹⁵

⁸⁷ Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, P §3, 5.

⁸⁸ Nietzsche, *Ecce Homo*, "Books" HH §4, 58.

⁸⁹ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, III: "The Return Home", 127–128; *Daybreak*, P §1, 1.

⁹⁰ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, II: "The Child and the Mirror", 54.

⁹¹ Nietzsche, *The Gay Science*, §234, 213; *Thus Spake Zarathustra*, P §5, 6.

⁹² Nietzsche, *Human, All Too Human* II, P §5, 212.

⁹³ *A.g.e.*, P §1, 209.

⁹⁴ Nietzsche, *The Gay Science*, P §3, 35–36.

⁹⁵ Nietzsche, "Wanderer and His Shadow", §42, 321.

Nietzsche, *Ecce Homo* için yazdığı taslakta kendi deneyiminin, yani kendi felsefesinin hiçbir şekilde “zararsız veya sorunsuz” olmadığını vurgular:

Yalnızca yaşadığım şey hakkında konuşurum. ... düşünme ile yaşam arasındaki karşıtlık benim durumumda söz konusu değildir. Benim “teorim” benim “pratigimden”, ah, hiçbir şekilde zararsız veya sorunsuz olmayan bir pratikten doğar.⁹⁶

Bu, “en büyük ve en mucizevi olayı” dahi susturup önemsizleştiren, “yaşamın susturulduğu” ayna olmaktan nihilist bir şekilde gurur duyan “nesnel üslup” değildir.⁹⁷ Var olana savaş açmak ve gelmekte olanı, “gelmesi gerekeni” öngörmek için gitmiş olanı tüm gücüyle yaşama döndüren “özel üslup”tur. Delfi kâhinlerinin üslubudur:

Geçmiş konuştuğunda daima bir kehanet olarak konuşur: Yalnızca geleceğin bir mimarıysanız ve şimdiyi bilerseniz onu anlayabilirsiniz. ... Delfi kâhinlerinin kesin bir geçmiş bilgileri vardı.⁹⁸

Bu ‘kısa ve öz’, ‘yüksek’ ve ‘yumuşak’ konuşma, yani “basitliğin derinlikte ve derinliğin basitlikte kaybolduğu” basit ve derin konuşma üslubudur.⁹⁹ Sadeleştirilmiş ve yoğun olduğu için kolaylıkla sindirilemez:

Sevgili filozoflarımız için gevezeliğin bir içgüdü olması gibi benim için de sessizlik bir içgüdüdür. Ben *kısa ve öz* yazarım.¹⁰⁰

Nietzsche’nin aforizma biçimindeki üslubu okuyucularından geniş getirmelerini talep eder.¹⁰¹ Oku ve yayları, mermileri “gevezelik etmek ve tartışmak” yerine sessiz kalmasını sağlasa da aynı zamanda “uzun bacaklar”a, yani yüksekte konuşmaya da ihtiyaç duyar.¹⁰² Soğuşun ısırdığı, ince havanın canlandırdığı yüksek rakımların üslubudur.¹⁰³ Bu anlamda yalnızca bakış açılarının değiştirilmesinden değil, aynı zamanda tüm bakış açılarının kuş bakışı görülmesinden oluşur. Amaç, bu bakış açılarının anlaşılıp affedilmesi

⁹⁶ Friedrich Nietzsche, “Ecce Homo”, *On the Genealogy of Morals and Ecce Homo* içinde, çev. Walter Kaufmann ve R. J. Hollingdale (New York: Vintage Books, 1989), 340.

⁹⁷ Friedrich Nietzsche, “On the Uses and Disadvantages of History for Life”, *Untimely Meditations* içinde, çev. R. J. Hollingdale (New York: Cambridge University Press, 2007), §5, 83; *On the Genealogy of Morality*, III §26, 116.

⁹⁸ Nietzsche, “On the Uses and Disadvantages of History for Life”, §6, 94.

⁹⁹ *A.g.e.*, §6, 94.

¹⁰⁰ Nietzsche, “Ecce Homo”, *On the Genealogy of Morals and Ecce Homo*, 360.

¹⁰¹ Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, P §8, 9.

¹⁰² Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, I: “Wars and Warriors”, 29; I: “Reading and Writing”, 24.

¹⁰³ Nietzsche, *Ecce Homo*, P §3, 4.

değil, yargılanıp rütbe sıralamasındaki yerlerine yerleştirilmeleridir; çünkü “adalet ve bakış açısının genişliği yukarıya doğru birlikte büyür”, çünkü yalnızca yargılanacaklardan yüksekte duran “üstün güç” yargılayabilir.¹⁰⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*'nde şöyle yazar:

Büyük olan şeyler hakkında kişi ya susmalıdır ya da büyük bir şekilde konuşmalıdır. Büyüklükle alaycı ve masumca konuşmaktan bahsediyorum.¹⁰⁵

Bu nedenle Nietzsche'nin konuşmasının kısmen “büyük üslup”tan meydana geldiği doğrudur. Memnun etmeyi veya ikna etmeyi değil, “kutsal şeylere yönelik büyük bir saygısızlık karşısında” sessizlik ve korku yayarak emretmeyi amaçlar.¹⁰⁶ Yine de bu heybetli üslup, felsefesinin yalnızca yıkıcı gücünü temsil eder; çünkü Nietzsche, yaşamı ideallerden arındırarak büyüsunü bozduktan sonra en derin ıstırabını ve neşesini dingin bir şekilde şakiyarak onu yeniden büyülemeyi amaçlar.¹⁰⁷ Sonuçta “aynının bengi dönüşü” fikri Nietzsche'nin yaşamı yeniden büyülemesi değil midir? Bu en ağır düşüncesi ile felsefesinin yapıcı gücünü oluşturan tüm diğer unsurlarını aktarıırken konuşması özellikle yumuşaktır. Nietzsche'nin kendi kelimeleriyle “tüm Zerdüşt bir müzik olarak düşünülebilirse” “tarifsiz bir melankolik melodi”, “halsiyon bir canlılık” onun özünü oluşturur.¹⁰⁸ Diğer bir deyişle Nietzsche, en derin ıstırabını ve neşesini sonsuz bir dinginlik içinde şakırken üslubu, kalplerimize sessiz bir şekilde tamamen sahip olan “güzelliğin ağır oku”dur.¹⁰⁹

Sonuç Yerine: Nietzsche'nin Sessizliği

Sessiz konuşma, yalnızca sessiz olanı, kişinin hakkında “gürültülü bir şekilde konuşmadan konuşabileceği”ni onurlandırır.¹¹⁰ Geriye kalanlar için ise kasıtlı bir sırt dönüş, başka yana bakıştır. Tam da bu nedenle Nietzsche'nin sessizliği, konuşmasının merkezi bir parçasını oluşturur. Söylenen şey, “hakkında susulmuş olanın bir belirtisi” olduğundan Nietzsche'nin sessizliğini duymak da mümkündür.¹¹¹

¹⁰⁴ Nietzsche, “Antichrist”, §1, 95; *Human, All Too Human*, P §6, 9; “On the Uses and Disadvantages of History for Life”, §6, 90.

¹⁰⁵ Nietzsche, *The Will to Power*, P §1, 3.

¹⁰⁶ *A.g.e.*, §842, 444.

¹⁰⁷ Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, II §25, 67.

¹⁰⁸ Nietzsche, *Ecce Homo*, “Books” Z §1, 65; §4, 69; §6, 72.

¹⁰⁹ Nietzsche, *Human, All Too Human*, §149, 81.

¹¹⁰ Nietzsche, *On the Genealogy of Morality*, III §8, 79.

¹¹¹ Nietzsche, *Beyond Good and Evil*, §23, 23.

1886'da Nietzsche, Almanca konuşan felsefesi hakkında Almanya'da devam etmekte olan sessizlik hakkında sessiz kalmaya devam etme kararlığına atıf yaparak susma kabiliyetini filozofun ayırt edici özelliği olarak tarif eder:

... felsefem bana susmamı ve başka soru sormamamı salık veriyor: Özellikle belli durumlarda, özdeyişte de belirtildiği gibi, kişinin filozof kalması için yapması gereken yalnızca sessiz kalmaktır.¹¹²

Nietzsche'nin burada kastettiği özdeyiş, Boethius'un *Felsefenin Tesellisi*'ne atfedilen orta çağlara ait bir sözdür: "Sessiz kalmış olsaydın filozof olarak kalabilirdin" (*O si tacuisses, Philosophus mansisses*). Boethius, şöret peşinde koşmanın ne denli beyhude bir uğraş, başkalarının kelimelerinin ne denli zavallı ve çokluğun alkışının ne denli boş, evrenin sonsuzluğu içinde insanın varoluşunun ne denli fani ve anlamsız olduğunu açıkladıktan sonra filozofu, insanın kibrinin farkında olan ve bu nedenle övgü veya suçlama karşısında sessiz ve kayıtsız kalan kişi olarak tanımlar.¹¹³

İşte Nietzsche, Alman "çağdaşları"nın kendisiyle ilgili sessizlikleri hakkında susarak reddiyeyi reddetmiş olur. Ancak yıllar içinde Nietzsche sabrını yitirecek, *Ecce Homo*'da çağdaşlarının *Böyle Buyurdu Zerdüşt* hakkındaki devam eden sessizliğini "saçma bir sessizlik" olarak tarif edip isyan edecektir:

Zerdüşt'üm söz konusu olduğunda dahi dostlarımdan hangisi, onda maruz görülemez ama neyse ki zararsız bir parça kibirden daha fazlasını gördü? On yıl geçti ve hâlen hiç kimse, ismimi altına gömüldüğü saçma sessizliğe karşı savunmayı vicdanına karşı bir görev olarak hissetmedi.¹¹⁴

Yine de Nietzsche, Alman çağdaşlarının yalnızca kendisi hakkında sessiz kalmadıklarının farkındaydı. "Bir Eğitmen olarak Schopenhauer"da "kitlesele susuş işkencesi"ni tüm büyük eylemlerin faillerinin kaderi olarak hâlihazırda ortaya koymuştu. Nietzsche, Arthur Schopenhauer'ın, çağdaşlarının "bozulmaz sessizliği"nden çektiği ıstıraba işaret ederek şöyle yazar:

Goethe'ye göre Almanların fazlasıyla usta olduğu engizisyona ait bir sansür türü vardır: Buna bozulmaz sessizlik denir.¹¹⁵

Schopenhauer, "bir insanın şöret ne kadar uzun sürecekse o kadar geç ortaya çıkar" diye yazarak büyük işlerin şöretinin "güvende ve kaçınılmaz"

¹¹² Nietzsche, *Human, All Too Human*, P §8, 11.

¹¹³ Boethius, *The Consolation of Philosophy*, çev. David R. Slavitt (Cambridge: Harvard University Press, 2008), 52–56.

¹¹⁴ Nietzsche, *Ecce Homo*, "Books" WC §4, 87.

¹¹⁵ Nietzsche, "Schopenhauer as Educator", *Untimely Meditations* içinde, §3, 138.

olduğunu iddia etmişse de Nietzsche, büyük eylemlerinin onlar hakkında gösterilen kayıtsızlık sonucu mahvolabileceği düşünceinin onda “korkunç, zorlukla kontrol edebildiği bir endişe” yarattığını gözlemlemiştir.¹¹⁶ Nietzsche, olağanüstü insanların nihai volkanik patlamalarına kadar kendi derinliklerine dalmamaları için arkadaşlara ihtiyaç duyduklarına sonucuna varır. Aksi takdirde Beethoven'ın yaptığı gibi “yarı-Tanrı” olarak yaşamayı öğrenmeleri gerekir.¹¹⁷ Nietzsche'nin kendisi de tecridin ayazına karşı “özgür ruhlar” denen arkadaşlar hayal ederek kendini kandırmanın sıcaklığına sığınmıştır.¹¹⁸

Diğer bir deyişle sessizlik, asil ruhların tüm yaşamlarına damgasını vurur. “Derin olan her şey maske takmayı sevdiği” için—derin ıstırap neşeye, münzeviler sözcüklere, tanrılar dahi insanların arasında dolaşmak için kıyafetlere ihtiyaç duyar—asil ruhlar yalnızca ruhlarını sessizliklerinin arkasına değil, aynı zamanda sessizliklerini konuşmalarının arkasına saklar.¹¹⁹ Kendilerini nasıl “anlatmamayı” bilirler. Anlaşılmamayı, yani yanlış anlaşılmayı isterler. Yine de istisnai ruhların “sessizlikle kendisini belli etmeyen” derin sessizliği, konuşmaya sadece kendisini saklamak için değil, aynı zamanda kaidenin konuşmasına müsaade etmek için de ihtiyaç duyar.¹²⁰ Bu anlamda Nietzsche, asil ruhları “sessiz, yalnız, kararlı, hoşnut ve görünmez faaliyetlerde ısrarcı olan, gelecek bilgi çağını hazırlayan insanlar” olarak tarif eder.¹²¹

Modern dünya, sürü hayvanının ve yeni idol olarak devletin tarihsel yükselişi ile toplumun tek bir sürüye seviyelenmesi sonucu tüm derecelendirmelerin ve rütbelerin kaybıyla damgalanmıştır. Asil ruhlar, kendilerini bu yeni koşullara uydurmak için “çok fazla, yalnızca çok fazla olanlar konuşurken” susmalıdır.¹²² Bu anlamda Nietzsche, “sürü hayvanının idealleri”nin yükselişi sonucu aristokratik toplumun diğer unsurları gibi tehdit altında olan “sessiz kalma hakkı”nı asil bir ayrıcalık olarak tanımlar.¹²³ Bir “sessizlik ustası” olarak Almanlar hakkında susmuş, çünkü kendisini “Alman kültürü”nün

---

¹¹⁶ Arthur Schopenhauer, *The Essays of Arthur Schopenhauer: The Wisdom of Life*, çev. T. Bailey Saunders (Pennsylvania: Penn State University Press, 2005), 83–84.

¹¹⁷ Nietzsche, “Schopenhauer as Educator”, §3, 140.

¹¹⁸ Nietzsche, *Human, All Too Human*, P §2, 6.

¹¹⁹ Nietzsche, *Beyond Good and Evil*, §40, 38; §270, 166; §289, 173; *The Will to Power*, §921, 487; §943, 497.

¹²⁰ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, III: “On the Olive-Mount”, 120, *Beyond Good and Evil*, §26, 27–28;

¹²¹ Nietzsche, *The Gay Science*, §283, 228.

¹²² Nietzsche, *Human, All Too Human*, §438, 161.

¹²³ Nietzsche, *Beyond Good and Evil*, §260, 154; §262, 158; *The Will to Power*, §936, 493.

üstüne yerleştirmiş olan Goethe'yi takip eden Nietzsche, çağdaş siyaset hakkında, Alman ırkçılığı ve tüm diğer siyasal şamata hakkında sessizliğe bürünmüştür.¹²⁴ Ancak bu, düşmanca bir sessizlik olduğu kadar derin bir sessizliktir de. Tıpkı *Tragedyanın Doğuşu*'nun Hristiyanlık hakkındaki sessizliği, “sanatsal metafiziği”ne rağmen ona karşı olan düşmanlığını Dionysoscü ruhıyla ele vermişse Nietzsche'nin yazılarının Helen ruhu, çağdaş dünya hakkında düşmanca bir sessizliği veya derin bir konuşmayı saklar.¹²⁵ Kendisini “son karşı-siyasal Alman” olarak tarif eden Nietzsche'nin çağının siyasetiyle olan gururlu mesafesi, dünyanın “yeni sesler bulanların değil, yeni değerler bulanların etrafında” sessizce döndüğü yönündeki tarihsel kavrayışından kaynaklanır.¹²⁶ Şimdiki zamanın kölesi olan eylem insanların aksine Nietzsche, çağına ve çağının siyasal hareketlerine karşı sessiz bir savaş açar. Çağına olan muazzam mesafesinden ötürü tüm gücüyle yalnızca gelecekte duyulabilecek bir savaştır bu. Bu nedenle asil ruhların “zarif kahramanlığı”, onların dünyadan sessizce gitmelerini gerektirir.¹²⁷

Sessizlik kavramı, bu çalışmanın kapsamı dışında olan Nietzsche'nin siyasal felsefi düşüncelerine ancak böylesine kısa bir bakış atmamıza imkân verse de Nietzsche'nin felsefesinde biçimin içerik, aracın amaç, üslubun mesaj olduğunu göstermektedir. Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş'te* şöyle yazar:

Savaşı bile kutsayan iyi bir davadır diyorsunuz öyle mi? Ben de size diyorum ki: Her davayı kutsayan iyi bir savaştır.¹²⁸

İşte bu çalışmada Nietzsche'nin yukarıda ele alınan başkalaşımalarının—deve, kertenkele, aslan, kartal, köstebek, yalıçapkını, çocuk—arkasında etkin bir sessizlik istencinin olduğunu ve bu başkalaşımalar sonucu ulaştığı “aynının bengi dönüşü” fikrinde en mükemmel ifadesini bulan “sessiz konuşma”sının, felsefesinin yapıcı, büyüleyici yarısını oluşturduğu savunulmuştur. Bu ‘yarım’, Nietzsche'nin metafiziği, varlığın (*being*) bir bütün olarak algılanmasıdır.¹²⁹ Franz Rosenzweig'in ifadesiyle “sessizlik ...

¹²⁴ Nietzsche, *Beyond Good and Evil*, §244, 135; *Daybreak*, §190, 112; *The Gay Science*, §377, 339.

¹²⁵ Friedrich Nietzsche, *The Birth of Tragedy*, çev. Douglas Smith (Oxford: Oxford University Press, 2008), P §5, 9–10; “Assorted Opinions and Maxims”, §218, 264.

¹²⁶ Nietzsche, *Ecce Homo*, “Wise” §3, 10; *Thus Spake Zarathustra*, II: “Great Events”, 89.

¹²⁷ Nietzsche, *Human, All Too Human*, §291, 134.

¹²⁸ Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, I: “Wars and Warriors”, 29.

¹²⁹ Heidegger, Nietzsche'yi “esaslı düşünür” olarak tanımlarken varlığı bir bütün olarak algılamasına atıf yapar: “Nietzsche, esaslı düşünürler arasındadır. *Düşünür* terimiyle tek bir düşünceyi, daima *bir bütün olarak varlıklar* 'hakkındaki' bir düşünceyi düşünmeye yazgılı o istisnai insanları ifade ediyoruz”. Martin Heidegger, *Nietzsche: Volume III-The Will to Power as*

konuşmadan önce bir konuşma, konuşmayan, konuşulamayanın konuşmasıdır".¹³⁰ O hâlde Nietzsche'nin sessiz konuşması zamansızlık, tarihsizlik, sürekli bir şimdiki zaman olarak ebediyetin açığa vurulmasıdır. Kendi çevresinde daireler çizen Zerdüşt'ün aynının bengi dönüşü fikrini özümstedikten sonra etrafını saran "çifte dinginlik" tarihsiz olanın, zamanın ötesinde olanın, ebedî olanın ifadesidir. Nietzsche'ye çarpıcı biçimde benzer bir şekilde St. Augustinus, *İtiraflar*'da ebediyetin anlık olarak açığa çıkarılması için dinginliğin, sabitliğin gerekliliğini vurgular:

Ebediyeti tatmaya çalışıyorlar, ama yürekleri hâlâ şeylerin bir geçmişe bir geleceğe gidip geldiği âlemden bir oraya bir buraya uçup duruyor ve hâlâ kararsızlar. Kim tutacak bu yüreği, kim bu yüreği sabitleyecek ki birazcık durabilsin ve bir anlık da olsa o hep durduğu yerde duran ebediyetin görkemini yakalayabilsin? İşte belki o zaman ebediyeti hiçbir zaman durduğu yerde durmayan zamanla kıyaslayabilir ve kıyaslanmanın mümkün olmadığını anlayabilir. ... ebediyette ... her şeyin bütünüyle şimdi olduğunu, buna karşın zamanın bütünüyle şimdi olmadığını anlayabilir.¹³¹

Kaynakça

- Alberg, Jeremiah. "Listening to Nietzsche". *Revista Portuguesa de Filozofia*, Sayı 57 (2001): 61–71.
- Aristotle. *The Politics*. Çeviren T. A. Sinclair. Middlesex: Penguin Books, 1964.
- Babich, Babette E. "Self-Deconstruction: Nietzsche's Philosophy as Style". *Soundings: An Interdisciplinary Journal*, Sayı 73/1 (1990): 105–116.
- Boethius, *The Consolation of Philosophy*. Çeviren David R. Slavitt. Cambridge: Harvard University Press, 2008.
- Heidegger, Martin. *Nietzsche: Volume III-The Will to Power as Knowledge and as Metaphysics*. Hazırlayan David Farrell Krell. Çeviren Joan Stambaugh, David Farrell Krell ve Frank A. Capuzzi. New York: Harper & Row, 1991.
- ."Tragedy, Satyr-Play and Telling Silence in Nietzsche's Thought of Eternal Recurrence". Çeviren David Farrell Krell, *boundary 2*, Sayı 9/10 (1981): 25–39.

Knowledge and as Metaphysics, haz. David Farrell Krell, çev. Joan Stambaugh, David Farrell Krell ve Frank A. Capuzzi (New York: Harper & Row, 1991), 4.

¹³⁰ Franz Rosenzweig, *The Star of Redemption*, çev. William W. Hallo (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1971), 80.

¹³¹ St. Augustinus, *İtiraflar*, çev. Çiğdem Dürüşken (Alfa: İstanbul, 2019), XI. Kitap, 11. Bölüm, 479–480.

Higgins, Kathleen. "Nietzsche's Nursery Rhymes". *Historical Reflections*, Sayı: 21/3 (1995): 397–417.

Kierkegaard, Søren. *Provocations*. Hazırlayan Charles E. Moore. Farmington: The Bruderhof Foundation, 2002.

Merrow, Kathleen. "The Meaning of Every Style': Nietzsche, Demosthenes, Rhetoric". *A Journal of the History of Rhetoric*, Sayı 21/4 (2003): 285–307.

Nietzsche, Friedrich. *The Will to Power*. Çeviren Walter Kaufmann ve R. J. Hollingdale. New York: Vintage Books, 1968.

-. *The Gay Science*. Çeviren Walter Kaufmann. New York ve Toronto: Random House, 1974.

-. *On the Genealogy of Morals and Ecce Homo*. Çeviren Walter Kaufmann ve R. J. Hollingdale. New York: Vintage Books, 1989.

-. *Human, All Too Human*. Çeviren R. J. Hollingdale. 2 Cilt. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

-. *Twilight of the Idols or How to Philosophize with a Hammer*. Çeviren Duncan Large. New York: Oxford University Press, 1998.

-. *Thus Spake Zarathustra*. Çeviren Thomas Common. New York: Dover Publications, 1999.

-. *Daybreak*. Çeviren R. J. Hollingdale. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

-. "On Moods". *The Nietzsche Reader* içinde, 21–23. Hazırlayan Keith Ansell Pearson ve Duncan Large. Malden: Blackwell Publishing, 2006.

-. *Ecce Homo*. Çeviren Duncan Large. New York: Oxford University Press, 2007.

-. *On the Genealogy of Morality*. Çeviren Carol Diethe. New York: Cambridge University Press, 2007.

-. *Twilight of the Idols with the Antichrist and Ecce Homo*. Çeviren Antony M. Ludovici. Hertfordshire: Wordsworth Classics, 2007.

-. *Untimely Meditations*. Çeviren R. J. Hollingdale. New York: Cambridge University Press, 2007.

Bir Susuş Ustalığı: Friedrich Nietzsche'nin Felsefesinde 'Sessizlik' Kavramının ...

-. *Beyond Good and Evil*. eviren Marion Faber. New York: Oxford University Press, 2008.

-. *The Birth of Tragedy*. eviren Douglas Smith. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Peters, Gary. "The Double Stillness: Speech, Silence and Musicality in Nietzsche". *Journal of Nietzsche Studies*, Sayı 2 (1991): 11–43.

Rosenzweig, Franz. *The Star of Redemption*. eviren William W. Hallo. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1971.

Schopenhauer, Arthur. *The Essays of Arthur Schopenhauer: The Wisdom of Life*. eviren T. Bailey Saunders. Pennsylvania: Penn State University Press, 2005.

St. Augustinus. *İtirafılar*. eviren ığdem Dürüşken. Alfa: İstanbul, 2019.

Shapiro, Gary. "The Halcyon Song as Birdsong". *A Nietzschean Bestiary* içinde, 83–88. Hazırlayan Christa Davis Acampora ve Ralph R. Acampora. MD: Rowman and Littlefield, 2004.

Ure, Michael. "Nietzsche's Free Spirit Trilogy and Stoic Therapy". *Journal of Nietzsche Studies*, Sayı 38 (2009): 60–84.

Wittgenstein, Ludwig. *Tractatus Logico-Philosophicus*. Çeviren Oruç Aruoba. İstanbul: Metis Yayınları, 2017.